Független művelődési és helytörténeti havilap
XXIII. évfolyam 3. (673.) szám, 2017. március 23. – csütörtök

HÉTFALU

Alapította és szerkesztette (1906–1911): dr. Fekete Endre és Kiss Béla

Szerkesztők: Hochbauer Gyula, dr. Kovács Lehel István

• Hochbauer Gyula

Ünnep az idő rostájában

169/168 év telt el az 1848/49-es szabadságharctól, 168 a tömösi csatáktól; 138 esztendeje leplezték le a tömösi emlékművet, 126 éve a csángó szobrot, 115 éve a brassói Bem emléktáblát.

Ezek az emlékművek március 15-én maguk köré vonzzák az ünnepi megemlékezéseket, melyeknek a mintája a Tömösi-szorosban a Magyar-váron felállított honvédemlék avatóünnepsége. Erről részletesen beszámolt volt a *Nemere* című lap, s az esemény után nemsokára az emlékművet állító Magyar Mérnök- és Építész Egylet *Közlöny*ének 1881-es V. füzete.

A magánjellegű ünnepséget a Magyar Mérnök- és Építész Egylet szervezte, de ezt így pontosította az avató ünnepi beszédének köszönetnyilvánításai között: *„A mi egyesületünk, (…) messze székel innét, nehézségeket okozott volna részére jelen ünnep közvetlen rendezése, e zavarból a brassói magyar társalkodó egyesület szívessége mentette ki, mely ez ügyben hazafias buzgalmat fejtett ki.”*

Távolabbi vidékekről is érkeztek az emlékmű avatására, de a várt vonat 1 órát késett. A havas-esős zord időjárás ellenére annyi érdeklődő gyűlt össze a brassói vonatállomáson, hogy a Tömösre szervezett utasszállító vonathoz még kellett kocsikat csatolni. *„A városi zenekar himnuszokat zengett, míg a gyönyörűen feldíszített lokomotív a vonattal előállt, és füttyével jelentkezett, hogy az elindulásra készen áll. Zsúfolásig telt meg a hosszú vonat. Zene és énekszó és lelkesedett éljenzések közt indult el, és robogva vitte a zarándokokat a szent helyre.*

A vonat 20 perc alatt a Tömösi-szorosba érkezett, és a Magyar-vár előtt megállt.”

Az utasokat elragadó látvány fogadta: *„A magyar-vár ormán a műemlék, a fenyvesek hóval zománcozott zöld lombjai által képzett háttérből teljes hatással emelkedett ki, – a sziklagerincet környező ormok és lejtékek, nemkülönben az alant elterülő gyepes lapály a környékbeliek csoportozatokat alakító sokasága és feldíszített fogataik által voltak ellepve; a tábortüzek égtek, körülöttük vidám, pezsgő élet, – lelkes fogadtatása az érkezőknek, a havasokról visszhangzó éljenek, – az érkezettek vegyülése a csoportokba, ott felmelegedés a lángoló tüzeknél, – ölelkezések, barátkozások,… leírhatatlan látvány, melyet a háttért elfoglaló, fehérben és zöldben váltakozó páratlan tájkép remekké, gyönyörűvé varázsolt.”*

„Nők, férfiak a helyenként sáros talajon, és helyenként lomos füvön át sűrű esőben hatoltak fel a »magyar várra«. Az érkezőket a műemlék talapjánál egy régi honvéd fogadta rövid lelkes szavakkal. Az ünnep kezdetét vette. A dalárdák a magaslatokon, külön csoportozatokban voltak elhelyezve. Felzengett a Szózat.”

Ezután Éjszaki Károly, a Magyar Mérnök- és Építész Egylet képviselője mondta el az emlékmű lépcsőzetéről ünnepi beszédét:

„Honfitársaim! Kegyeletes ünnep hozott össze minket, hogy hősök emlékének áldozzunk, hősökének, kik a hazánkért, szabadságunkért áldozták életüket.

Szerény ez ünnepünk, magánjellegű, alig több családi ünnepnél, csakis a Magyar Mérnök- és Építész Egylet által saját hatáskörében kezdeményezve és rendezve, de azért végelemzésében mégis nemzeti, mert történelmünk egyik legfényesebb episodját tartja tárgyul, melynek bajnokai a haza elismerését kivívták és háláját kötelezővé tették, emléküket pedig történetírásunkban megörökítették.

Érdem nagyobb nem lehet, mint melyet a hazafi a csatatéren, fegyverrel kezében, védve a hazáját, küzdve reménytelenül, küzdve a becsületért, küzdve a védtelenekért, vére és élete árán szerez. Ez a legdrágább ár, mellyel ember fizethet.

Az ily áron szerzett érdem hősökké avatja a küzdőket, naggyá teszi a hazát, mely ily hősöket terem, szentté a haza földjét, melyre fiai vérökkel írják a tulajdonjogot, szentté az ügyet, melynek igazságát halálukkal pecsételik meg.

Hazánk ily szentelt földén állunk most, itt haltak meg a halhatatlanok, itt, hazánk határán védte egy maroknyi nép a durva erőszak sáskasokaságú vad csordái ellen a hazát és a tűzhelyet, hogy szabadságot tipró lábát rá ne tehesse annak áldott földére, meg ne fertőzhesse a hazának, tűzhelynek szentélyét.[…]

A tömösi emlékmű Avatóünnepségének vezérszónoka: Éjszaki Károly. A tervezésre pályázott Tandor Ottó is, a Parlament tervezője.

E völgy hőseinek emléke zavarba hozza érzésünket, bánatra és örömre gerjeszt az egyúttal, bánatra a hősök elveszte és örömre a hősök dicsősége.

Az ókor klasszikus nemzetei azt tartották „dulce et decorum est pro patria mori”, *– öröm és dicsőség halni a hazáért. Igazuk van, a halálnak nincs szebb neme a hősi halálnál, nincs dicsőségesebb halál, mint mely a jog és igazság védelmében találja az embert, a szabadság védelmében a polgárt, és a szülőföld védelmében a honfit.*

Szomorú események az ilyenek, melyek a haza jobbjainak a vesztével végződnek, de végre is ezek a történelmünk díszítményei. A történetírás érdemeket ingyen nem osztogat, reá kell azokra szolgálni: nagy tettekkel, áldozatokkal, melyek a legkérlelhetetlenebb követelők, a legkegyetlenebb adószedők, követelvén az adót vérben, életben, és nem nyújtván viszont egyéb jutalmat, mint hírt és dicsőséget a történetírásban, és esetleg a honfitársak elismerését és tiszteletét – elméletben.

Keletkeznek a történelmi nevek, úgy személyeké, mint helyeké. A történelem igazságot szolgáltat, dicsőít vagy elítél; – s így a jó név után oda írja a kiérdemelt jutalmat, megkoszorúzza, dicsfénnyel övezi azt, szóval a hősnek a feláldozásért ad jó hírt, nagy nevet.

De hát aztán mi a névtelen hősök jutalma? Kiket százával, ezrével csak egy szó által lehet megnevezni? Thermopyle, Marathon, Platea, Tömösi-szoros?! Pedig e hősök a fénylő csillagok a történelem egén.

Mivé válnék hazánk története nélkülük, mivé, ha abba Szigetvár, Eger, Drégely, Kőszeg, Tömös kiragyogó, kimagasodó betűkkel beírva nem volnának?!

A történelem tükör, amelyben egy nép saját nagyságát vagy törpeségét látja.

Ebbe vannak feljegyezve a nemzet csendes és zajos napjai, feljegyezve tételeinek, melyeket csendes, melyeket zajos napjain vitt véghez, feljegyezve győzelmei, bukásai. E tételeinek azok, melyek nagysága vagy törpesége feltételeit alkotják.

De lehet nemzet bukva is nagy és viszont győzve is törpe. […]

33 évvel ezelőtt vette kezdetét a nagy ügy. Mint egy test egy lélek állt fel nemzetünk sértett jogai védelmére. Nehéz előzmények után, kettőzött erővel tömörülve homlokot fordított az ellennek, nemcsak megállította, űzte, verte maga előtt, győzelemről ment győzelemre. Fényes, dicső napokra virradt, az ég boltja is hazánk fölött óriási diadalívvé alakult.

Dolgaink élén férfiak álltak, kik egyetértve intézték a nagy ügyet és vitték közel a sikerhez. Semmiből elővarázsolt eszközökkel, harctudatlan néppel, mely csak a tollat vagy ekeszarvát tudta forgatni, de melyből az eszme, a jog és igazság érzete, a haza és szabadság szeretete hősöket, a lelkesedés áttörhetetlen phalanxot alkotott, határt szabtak az erőszaknak. Még kis egyetértés, és nyerve van az ügy.”

(Folytatása a 3. oldalon.)

• Dr. Kovács Lehel István

Alagút és várak Keresztváron

(Folytatás előző lapszámunkból.)

Orbán Balázs nemcsak a várakat írja le, hanem a róluk szóló mondát is: *„A szűk fekvölgyébe messze felnyuló Nyién felső végén jobb partilag a Várpatak szakad be a Nyién patakba. E kis patak mindkét oldalán meredek oldalú kopár réteges kárpáti homokkő képződésű hegyek, a Piliskének kirugó előhegyei magasulnak föl; mindkettőnek oldalán kigyózólag fölmenő régi út bemetszete látszik. Mindkét hegyet ma is Várhegynek hivják, s mindkettőn régi erődítvények nyoma ismerhető fel. A balparti Várhegy tetején nyakas körteidomú erőd állott, melynek északra forditott vastagabb végét kettős sáncz övezte. E sánczok még most is 30 láb mélységüek, s félkörben folytak körül az erődnek ily idomban kanyaruló falait, mely falak 50 lábbal feküdtek a sánczok szinvonala fölött. Az erőd kettős volt; egy 43 lépés hosszú és 30 lépés széles tojás idomú elővár, melynek déli végéhez az előbbitől sáncz által elválasztott, 30 lépés hosszuságú félkör alakú belső vár volt csatolva, melyen túl a hegynek látszólag emberkéz által egyengetett végfokán más épületnyomok mutatkoznak. […] Ezen itt körvonaloztam erőd csak előváracsa vagy elkülönitett erődje volt a Várpatak jobbparti hegyfokát koronázott tekintélyesebb fővárnak. Itt a hegynek körded idomú (ovalis) terjedelmes fennlapja egészen be volt épitve, két tojásdad idomú erőd volt itt testesebb bütüjével összefordítva, melyek mindenike 95 lépés hosszusági, 53 lépés szélességi átmérettel és 280 lépés kerülettel bir. A kettőt mély átmetszet különiti el, s körültök mindenütt széles, mély sáncz vonul el, mely csak is a függélyesen lehanyatló déli foknál van megszüntetve. Az északi oldalon, hol a bejáratnak is kellett lennie, s hol a hegy fennlapja legkönnyebben megközelithető, az egybekeskenyedő hegynyak, 50 lépésnyire a vár északi fokától, egy külső védsáncz által van átszelve. […] A rege szerint e várat óriások épitették, kik büszke felfuvalkodottságuk és elbizakodottságukban át akarták hidalni a két erőd közti Várpatak völgyét, s ezt végrehajtandók az ördöggel szövetkeztek; de az igazságos Isten elvette erejöket, s villámaival zuzta szét büszke várukat.”*

Az új település létrehozása a barcasági szászok terjeszkedésének köszönhető, s a falu a XVI. századig szász nemzetiségű volt. A szász plébánia – akárcsak a bodolai – a barcasági esperességhez tartozott.

A falu 1235–1270 között Nyén néven jelentkezik az oklevelekben, 1361-ben Mykofalva alio nomine Leelfalua, 1373-ban Lylendorf, 1403-ban Villa Nyen formában fordul elő.

A Német Lovagrend kiűzése után a falu magyar királyi birtok lett, majd a prázsmári Teel nevű szász gerébcsalád birtokába került, akiknek tulajdonában volt a prázsmári gerébház is. Teel fia, Detricus, 1301-ben már Keresztvár birtokosa. A magyar Leelfalua elne-vezés valószínű a Teel név elírásából adódott és nem a lelket jelentő leel (lee) vagy lél szóból. A falu román neve, Teliu, is a Teel névből származik. Ez a család kezdte betelepíteni a románokat Keresztvárra.

Gótikus templomáról nincs középkori adat, de 1442-ben Bertalan plébánosa ismeretes [„... *Bartholomeo protunc plebano de Cruczperg ...*”].

1500 körül a keresztvári Teel Borbála és a bodolai Béldi Albert házasságával egyesültek a Teel és a Béldi birtokok. 1512-ben Nyén birtokosa már Béldi Albert volt [„... *possessio Tel haeredes Barbara Til de Nyen, nunc possidet Alberti Beldi de Bodola ...*”]. Így a Béldiék örökölték Nyén falut, a prázsmári gerébházat, és ellenőrizni is tudták a határmen-tét, a legfontosabb kereskedelmi és hadi utat.

A monda úgy tartja, hogy Teel gyönyörű lányának kezére egyaránt vágyott egy Uzonban lakott Béldi, és egy Zágonban lakott Mikes, mindkettő hős volt a harcokban, s nagy vadász béke idején. Teel Mikest választotta lánya férjéül, de a lány Béldit szerette titokban, s Beldi is lángolt a leányért. Egy nagy vadászat alkalmával egy megsebzett öreg medve Teelre rontott, de Béldi előugrott, s egy dárdát a medve szívébe döfött. A hálálkodó Teel ünnepélyesen eskült tett, hogy élete megmentőjének bármely kívánságát teljesíti. Béldi a lánya kezét kérte, s az eleinte mormogó atya meg kellett, hogy adja neki. Később Teel is megszerette vejét, s gyakran mondogatta, hogy Isten elegyítette azt a medvét a játékba.

1519-ben II. Lajos Nyént Bodolával együtt Brassónak adományozta.

1599-ben Keresztváron keresztül jutottak Erdélybe Mihály vajda hadai. A miriszlói csata előtt Mihály vajda fia tört be a Tatár-hágón, hogy apja helyzetén segítsen. 1600. szeptember 13-án 6000 havaselvei katona hatolt be Bodzánál a Barcaságra.

A brassóiak felvonultak a román seregek ellen, s szeptember 14–15-én lezajlott a nyéni csata. A 2000 brassói magyar és szász zsoldos tüzérségi párbajban legyőzte a nyéni torokban a románokat, így a mintegy 300 embert vesztett havaselvei hadsereg székely segítséggel, Háromszék felé kerülve mehettek csak tovább. Ez a késedelem vezetett, végül, a súlyos miriszlói vereséghez.

1607-ben a katolikus Béldi Kelemen harangot öntet a keresztvári templom számára *„Causa memoriam fieri fecit E. Do. Béldi Kelemen 1607”* [*„Ok legyen az emlékezésre.”*] felirattal, tehát a reformáció még nem érte el Keresztvárt.

A reformációkor a katolikus hívek előbb lutheránusokká, majd 1640 után reformátusokká váltak. Keresztvár ma református anyaegyház.

1678-tól a Béldiek mellett a Mikes család is birtokos a faluban.

1690 végén Keresztvárnál hagyta el Erdélyt Thököly Imre.

A kuruc háborúban Keresztváron is voltak kisebb összecsapások. 1708. április 7-én 300 kuruc táborozott Nyénben, és néhány labanc rácot megöltek.

Református egyháza 1800-ban vált anyaegyházzá, addig Bodola filiája volt.

1842-ben egy császári királyi mérnök faragott követ emelt a Piliske csúcsára *„Opera Astr t. ris. Imp. F: I 1842”* [I. Ferenc József Ausztria császárának műve (Pesty Frigyes helynévgyűjteménye 1864–1865).] felirattal.

Az 1848/49-es szabadságharc hatásaként a jobbágyfelszabadítás fordulatot jelentett a gyerekek beiskolázásában is. Míg Bíró András tanító alatt (1810–1839) csak 20–30 fiú járt iskolába, az 1848 őszétől tanító Lőrincz József már egyedül nem győzte a 140–160 gyerek tanítását, s az 1872-ben községivé alakuló iskola segédtanítót is alkalmazott, majd rövidesen ezt az ideiglenes állást egy rendes tanítói állássá szervezték, melyet Mátyás Lajos okleveles tanító töltött be.

1876-ig Felső-Fehér vármegyéhez tartozott, a megyerendezés után Háromszék vármegyéhez került, de saját kérésre Brassó vármegyéhez csatolták, ám később ismét Háromszékhez került. 1926-ban csatolták végérvényesen Brassó megyéhez.

1888-ban Puskás Lajos lelkész kezdeményezésére kéttermes iskola épült.

A középkori gótikus templomot 1896-ban bontották le, és akkor épült helyébe a mos-tani református templom (45,6990° É; 25,8505° K; 524 m). Mögéje lelkészi lakás is készült.

1903-ban a magyar hatóságok az addig használatos Nyén nevet Keresztvárra változtatták a Kreuzburg német név lefordításával, mert akkor azt feltételezték, hogy egykoron itt állott Cruceburg vára. A Német Lovagrend vára 1212-ben castrum Crucpurg néven jelentkezik, 1222-ben castrum quod Cruceburg nominatur, Cruteburg. A lovagvárat a legújabb kutatások azonban azzal a várrommal azonosítják, amely a Tatár-hágó utáni Király-hegyen fekszik Keresztvártól mintegy 30 km-re.

1924 és 1928 között a Brassó–Bodzaforduló vasút építése a prosperitás időszakát jelentette a község életében. Emeletes házak épültek, s kaszinó is létesült.

1937-ben Keresztváron született Gazdáné Olosz Ella (Keresztvár, 1937. január 3. – Kovászna, 1993. február 7.) textilművész, néprajzkutató.

A Bécsi Döntés után Keresztvár nem került vissza Magyarországhoz, s 1940. szeptember 5–13. között 66 magyar telepedett át a szomszédos Háromszékre.

1988-ban a türkösi római katolikus egyházközség [Keresztvár Türkös filiála volt, most Uzonhoz tartozik.] házat vásárolt Keresztváron mintegy 70 000 lej értékben, melyet kápolnává alakítottak át (45,7028° É; 25,8495° K; 547 m). A ház 1921-ben épült, házorom-díszén a felirat: *„Építette Soós Károly és Török Ráki”*. A házat püspöki és külföldi segélyből sikerült megvásárolni és a hívek segítségével felújíttatni, átalakítani. Borbély Jakab keresztvári lakos sokat segített. A kápolnát kis toronnyal látták el, ahová egy régi harangot is felhúztak.

1993. november 25-én Krisztus Király tiszteletére Bálint Lajos erdélyi érsek harang-jával együtt felszentelte és megáldotta.

A XX. század végének ikonikus alakja volt Fekete Lajos, akinek a nevét ma is viseli a keresztvári Férfikórus. A 27. Székely Honvéd Gyalogezred egykori katonája lelkes kórusszervező volt. Dalszerzői és karmesteri életútja meghatározta a falu hírnevét.

2008-ban itt avatták föl Románia első korszerű csigafeldolgozó üzemét, s híresek voltak az itt szervezett csiga-fesztiválok.

2015. május 30-án a D*al a végváron – Énekeljetek az Úrnak új éneket* nevet viselő Délkelet-erdélyi kórustalálkozó helyszíne volt a Piliske alatti település.

Keresztvár az örökös végvár. A Teuton Lovagrend, a Magyar Királyság végvárából a szórványosodás útjára kényszerült magyarság végvára lett napjainkban, s a várak dicső védelmi múltját most a kereszt hordozása váltotta fel, de a végváron szóló dal népünk reményeivel együtt száll a magasba.

Részlet a szerző *Térben és időben... Barangolás a Barcaságon* című, megjelenés alatt álló honismereti könyvéből.

* Szerkesztőség: RO-505600 Négyfalu, George Moroianu utca (Nagyút) 87. szám * Telefon: 0268 / 275 773 *

• HOCHBAUER GYULA

ÜNNEP AZ IDŐ ROSTÁJÁBAN

(Folytatás az 1. oldalról.)

„De, fájdalom! – midőn hazánk fénye, dicsősége a tetőpontig magasodott, az orosz vad erő lépett fel ellenünk, és midőn a legnagyobb egyetértésre volt szükségünk, fúródott be a meghasonlás, önzés, viszály, és aprólékos emberi gyengeségek ördöge azon keblekbe, melyekben minden réteget, minden parányi zugot, az önzetlen hazaszeretetnek kellett volna elfoglalni. Gyászlepel vonta be a fényt és dicsőséget.

Beállott a válság, mely nemcsak hazánk sorsának, de embereink értékének is forduló pontját képezte. E válság határozta meg, vajon férfiaink, kik ügyeink élén állottak, nagyok-e, törpék-e?

De ez a történetírás bírósága elé tartozik. A kortársak, különösen azok, kik a cselkvényben részt vettek, nincsenek képesítve e fölött bíráskodni.

De vannak viszont dolgok, melyek fölött az egykornak is nemcsak jogosítva, de kötelezve vannak elismeréssel nyilatkozni. Ezek a kétségtelen tények, melyeknek alanyai, tárgyai minden kétséget kizáró világításban állnak.

Hogy a nagynevű férfiak, kiket saját nevükön neveznek, mert a nagyobb és kisebb teendők élén állnak, megszolgálták-e a nagy nevet? e kérdés a történetírás feladata lehet, de hogy a névtelenek, akiket csak úgy neveznek meg, hogy 800 honvéd, 400 önkéntes, megtették-e a magukét, helyt álltak-e a névtelenség mellé mily nevet szereznek maguknak? azt maga a megtörtént cselekmény mondja el nyomban.

Ily ténnyel állunk szembe most, amely amint megtörtént, elmondta maga, hogy hősök tették, nincs más nevek, csakhogy hősök, nem is lehet más nevök, – mert a történetírás százankint, ezrenkint nem említheti nagyjait, de azt igen, hogy nagyszerű tett történt itt, tette a 800 vagy 1000 honvéd, kiknek neveik egybeolvadnak a nagyszerű tettben, elenyésznek ugyan egyenkint, de naggyá, emlékszerűvé alakultak ezren egy néven: a tömösi hősökén! […]

Ezután a szónok elbeszélte tömören a csata történetét, majd megbízatása szerint átadta a nyílvánosságnak. Ekkor a Himnusz éneklése mellett leleplezték az emlékművet, melyet előbb Brassó város egyletei koszorúztak meg, majd „ a környékbeli községek képviselői jelentek meg egymás után az oszlop zsámolyán, hogy arra rövid mondatok mellett községeik nevében rakják le a kegyelet jeleit, a szebbnél szebb koszorúkat. De itt nem addig van, hogy „képviselő”, hanem, hogy ezek mindegy szálig lányok, csinosabbnál csinosabb, szebbnél szebb lányok voltak, kik tájviseletük szerint ünnepiesen öltözködve adták meg az ünnepnek a festői jelleget. Kiválóképp a csángó lányok tűntek ki. Oláhokkal lakván vegyest a hétfalusiak, és népviseletüket egalisálván, mind a saját magyar, mind az oláhviseletből a szebbet, az ízlésesebbet tartották meg, ami most valóban festői csinosságban nyilatkozik. A hétfalusi mindannyi község megjelent, sokan az ünnepelt események kortársai, sőt azok egyes részleteiben résztvevők.” […]

A dalárda éneke után Jánó Lajos tanár mondta el alkalmi ünnepi ódáját. Ezt a dalárdák másik csoportja követte himnusszal, és Éjszaki Károly ismertette az emlékmű keletkezésének történetét.

„Honfitársaim! E honvédemlék történetével még tartozásban állok.

Hogyan terem az ily ige és hogyan lesz testté?

Az értelmi és erkölcsi érzetek nyilvánulásai folytán.

E völgy a természet adta szépségeivel bennünket körülfog, ez történelmi talaj, melyen egy örökemlékű tény végbement, színhelye egy vértanúsági legendának, kell tehát, kell tehát, hogy az emlék oltárnak színhelye is ez lett légyen, és búcsújárója az igaz hitű és kegyeletes honfiasságnak.

A históriai talaj hatást kelt, ha reá lépünk, elfogultság lep el bennünket, felkölti érdekünket, emlékezetünket felújítja, suttog, beszél elragadó dolgokat, mythosszerű bűvkörbe vonva bennünket, és mintha történelmi tényezőinek örökéletű szellemei rajongnák körül eszméletünket, az események emléke az ábrándok világába ragad bennünket, elfogja lelkünket, szívünket, felkölti képzeletünket, varázstükröt mutat elénk, melyben eszményi látványokként vonulnak el előttünk a lezajlott fényes tények. A hatás erőt vett rajtunk.

Ember tulajdonsága, hogy a hatások ellen erőtlen, kivált, amelyek erkölcsi érzeteit támadják meg. A haza különben is idolja minden nemes léleknek, tehát érdemek, nagy és nehéz tettek, melyek reá vonatkoznak, csakhamar lelkesedést gerjesztenek, a hála és kegyelet érzését kivívják, az érzések lehető és megfelelő módon nyilatkozni szeretnek, ennek alakjai, csakhamar feltalálják, és így a kegyelet érzése, bár a történelmi nagy tények már magukban örök emlékezetűek, azokat még külön emlék által is megörökíteni törekszik.

Így keletkeznek a műemlékek, és egyúttal minden emlékoszlop elméleti története.

Az emléknek, amelyet ma adunk át a nyilvánosságnak, teljesen azonos a genesise. Története igen egyszerű.

A Magyar Mérnök- és Építész Egylet első vándorgyűlését tartotta Kolozsvárott, és ezzel kapcsolatban kirándulást rendezett Brassóba és a tömösi szorosba, illetőleg az itt épülő vasútra. Ez 1879 évi szeptember 9-én történt.

A tájék megragadó szépsége és a hősi cselekvény, melynek a színhelye volt, lelkesítőleg hatott a tagokra. A határszélen élvezett lakoma alkalmával, a lappangó intencióknak mintegy zsilipet nyitva, az egyesület titkára, Schwarczel Sándor műegyetemi tanár áldomásképpen indítványozta, hogy a magyarsánc hősei emlékezetére az egyesület emlékkövet állítson; az ige nyomban testté lőn. Sortűzként lobbant fel a kegyelet lángja, – kebléhez kapott mindenki – de ez már prózai dolog, hogy tárcáját elővegye, mert a tagok az indítványt „kézzel fogható” lelkesedéssel fogadták, és a nyomban, a helyszínen megindított gyűjtés 400 forintot eredményezett; a kirándulási pénztár maradványa is e célra engedtetvén át, azonnal 600 forintnyi összeg állott az egyesület rendelkezésére.

Ugyan áldomásközben felállott Hofhauser Lajos, budai építész, egyletünk alapító tagja, és felajánlotta, hogy a műhöz szükséges faragott köveket ingyen fogja egyesületünk rendelkezésére bocsátani, mely ajánlat a fentebbi összeggel egyenértékűnek vehető. Fő azonban, hogy ezzel már az emlék felállítása biztosítva lett.

Egyesületünk választmánya a kivitellel építészeti szakosztályát bízta meg: Ez Hofhauser Antal budapesti műépítész, a fentebbi fiának tervezetét fogadta el. Az emlékmű tehát Hofhauser Antal terve szerint készült, ki egyúttal a mű felállítását is vezette.

Az emlékoszlop létezése körül nagy érdeme van szabad királyi Brassó bárosnak, melynek hatósága az emlékoszlop helyét, s a szükséges építkezési tért a legnagyobb előzékenységgel bocsátotta egyesületünk rendelkezésére.

Nagy előnyt nyújtott egyesületünknek az államvasutak igazgatósága, azon hasonlólag nagylelkű ténye által, hogy a faragott kövek átszállítását Budapestről Tömösre ingyen engedte meg.

Hivatva vagyok, hogy nemes Brassó szabad királyi város hatóságának és a magyar királyi vasutak igazgatóságának a Magyar Mérnök- és Építész Egylet nevében ünnepélyesen nyilvánítani legforróbb köszönetünket az áldozatkészségért, mellyel célunk sikeréhez járulni szívesek voltak.

A köszönet adóját kell lerónunk Hofhauser urak irányában is, apa és fiú iránt egyaránt, mint akik egyike az emlékoszlop létesítésének anyagi és másika szellemi tényezője volt.

A köszönet ezen adójában részesíteni tartozunk Gärtner királyi főmérnök és Brenner királyi mérnök urakat, kik a mű kiviteléhez ernyedetlen buzgalmukkal és fáradozásukkal járultak hozzá.” […]

„És most, midőn a Tömös-szoros – magyar sánc – hőseinek emlékoszlopát a nyilvánosságnak átengedtük, hogy a vitézségnek szerény, egyszerű és a tárgy nagyságához mérten parányi emlékként az utast figyelmeztesse, hogy történelmi talajon jár, melyet hősök önfeláldozása tett nevezetessé, hogy e műemlék a jelenkor kegyeletének jelvényekint , a jövőkor számára pedig hazafias áldozatok példájakint fennállhasson: gondozása, fenntartása iránt kell intézkednünk. Szabad királyi Brassó város közönsége már a mű létesülhetése körül nagylelkűsége tanúságát adta, ez buzdít arra bennünket, hogy gondozása iránt reá hivatkozzunk; méltóbb és illetékesebb kezek azt át nem vehetnék.

Egyesületünk nevében kérem fel ünnepélyesen a ns. várost ezen áldozatra; és a műemléket ezennel a ns. város képviseletében jelen levő tekintetes polgármester úrnak a Magyar Mérnök- és Építész Egylet nevében ezennel átszolgáltatom.”

Brassó polgármesterének rövid fogadó beszéde után Éjszaki Károly zárta az ünnepséget:

„Bevégezve ekképp ünnepi szertartásunkat, búcsút veszünk e helytől, hová búcsőt járni jelentünk meg; vegyünk búcsút a vértanuktól is, kiket e hely szentjeivé avattunk.”

(Folytatása a 4. oldalon.)

• HOCHBAUER GYULA

ÉLJ, SZABADSÁGHARC!

(Beszéd helyett Tömösre,
s még ahova illik)

Élj, szabadságharc!
Hogy a szabadság a világ tengelye lehessen.
Hogy Európa Pilvax kávéházában méltó ifjak ülhessék körül a Közvélemény Asztalát.
Önt, téged, magát már felszólították
másként is, mint e sánta sorok
bátrabb ősei
erre,
mert más a Pilvax, mint a vax-vax.

Figyeld: ott vibrál Muhi, Mohács, Trianon s 2017 a magyar szabadságskálán.
Ott a mindenség-szabadságskálán.
Szabadság, ha nekünk kellesz, s TE minket akarsz…

Világ Ura, egyeztessen!
Kérem.

Kéred?

Kérjed!

* KIADJA A HÉTFALUSI MAGYAR MŰVELŐDÉSI TÁRSASÁG – © HMMT, 2017. * ISSN 1582-9006 *

• Kovács Eszter Apolka

A magyarok csillaga

Magányos csillag ragyog az égen,
a sűrű, éji sötétségben:
a magyarok csillaga.
Oly fényes, de szomorú,
mint ez a nép vala.

Bujdosók tekintenek fel reája,
s várnak válaszára.
Mondják számukra nincs haza.
Pedig a haza, a nemzet,
s mi fontos e népnek,
Ott van a csillagos égen,
a tengerben, s a végtelen réten.

Mert a magyar nép újra szabad,
s szabad is marad,
míg a csillag le nem hull az égről,
a fű el nem szárad a rétről,
s a víz el nem folyik.

S míg a magyar szó meg nem romlik,
e nép élni fog és össze nem omlik!

(Zajzoni Rab István Középiskola IX. osztály – 2017)

• Gyulai Pál

Hazám

Sokszor valál már életedben
Veszendő, oh szegény hazám!
Tatár, török és német gyilkolt
S haldoklál fényes rabigán:
Mi lesz majd sorsod a jövőben?
Ki tudja azt; sötét titok;
De most, de most, ha rád tekintek,
Csak sírok és csak sirhatok.

Nem gyáva bú e könnyek anyja,
Haragom sirja azokat;
Beszélünk hangos, büszke szóval,
S hazánk még csak névben szabad.
Nem csüggedés e könnyek anyja,
Rajtok tettek villáma ég;
Versengünk puszta semmiségen,
S fölöttünk mind borúsb az ég.

Hah mennyi gúny! győzelmi hymnus
Harsog körűlbe mindenütt,
S a vértől megszentelt mezőkre
Szabadság fényes napja süt.
Nekünk e hang tán síri dal lesz,
S a szent sugár tán búcsufény,
Véres felhőben elhunyó nap,
Halottak gyászos mezején.

Inkább halál, mint gyáva élet,
Igen, vesszünk, ha veszni kell,
De küzdjünk, míg csak egy magyar lesz
És vérezzünk dicsően el.
Lesz legalább a történetben
Rólunk egy nagy emlékezet
Egy büszke nép élt meggyalázva,
De dicsőn halt, mint született.

(1848)

• Jónás András

Elhunyt Simon Gotthárd Anna

Homoródalmás, 1930. november 21. – Székelyudvarhely, 2017. február 2.

Folyó év február másodikán, Székelyudvarhelyen elhunyt Simon Gotthárd Anna, 2008-ban Zajzoni Rab István-díjas nyugalmazott tanítónő.

Gazdag életpályájának felelevenítésére érdemes elolvasni a *Hétfalu*, 2008. októberi számát.

Szükebb hazánkban tanított Ósáncon, Zajzonban, Tatrangon kultúrigazgató is volt. Koreográfusi képesítése folytán e vidéken tánccsoportokat szervezett, előadásokat rendezett.

Elévülhetetlen érdemei vannak az ősi rituális tánc, a borica újbóli felelevenítésében és betanításában.

1980-ban telepedett le Székelyudvarhelyen, ahol tanított, bútorfestési kört szervezett. A bútorfestéssel Háromfaluban ismerkedett meg.

„A hit és a művészet értelmet ad életünknek. Mentsük és ápoljuk a múltunkat, mert ez a jövő záloga. Érdemes, és magyarként kell élni, bárhol, de legfőképpen itthon, a szülőföldön, itt Erdélyben” – vallotta.

Hányatott, de tartalmas földi élete végén lelkét visszaadta teremtőjének. A magyarok Istene adjon csendes pihenést az ősi székely földben.

• Hochbauer Gyula

Ünnep az idő rostájában

(Folytatás a 3. oldalról.)

„Nem haltak meg azok, mert szellemük él nemcsak emlékünkben, és mert örökké él a halhatatlanok emléke, de él értelmi és erkölcsi világunkban; e vértanuk szelleme csatázott értünk az elnyomás szomorú korszakában, e szellemek harca szerezte meg nekünk az erkölcsi diadalt. […]”

„És e vívmányban benn van a részök a hősöknek, kik e völgyszorosból a második Thermopylaet alkották.

Azóta egy nemzedéknyi idő járt le. Végre leverve is győztünk. Sok minden megváltozott, kik akkor fegyverben álltunk szemközt egymással, most mint barátok, testvérek ülünk egymás mellett. Az idő a fájdalmakat szűnteti, kiengeszteli az ellenséges kedélyeket, békében tudunk már együtt lenni, kiknek sorsuk is az, hogy örökké együtt legyenek, ott, hol együtt élniök, halniok kell.

Azóta e völgy arcképe is megváltozott. A csaták zaja, a harci kürtök riadása elnémult, helyette a gőzmozdony sípja, a vágtató vonat robogása hangzik át e bérceken. A háború átka helyett a béke áldása. – Itt ez az oszlop zajos idők, fényes, de fájó dolgok emléke, – amott a vasút, a béke vívmányai, haladás, gyarapodás jelvénye! – két ellentétes eredet: harcból, békéből… Egyik az erkölcsi érzet, a másik anyagi érdekek szülötte, és mily szépen illenek egymás mellé, s mint emelik kölcsönösen egymást, képviselve egyúttal egyik a szépet, másik a hasznost… Így hozzon minket is az idők megváltozott szelleme egymás mellé, vértanúink kiengesztelt szellemei legyenek köztünk a közvetítők, mert amiért küzdöttek, nagyobbára megvan, s ami még nincs, az is meg fog lenni, mert meg kell lenni, amint azt megérdemeljük.

De hogy ezt megérdemeljük, reá kell szolgálnunk hazafisággal, áldozatkészséggel, munkával; […] minden figyelmünk a szebb és jobb jövő felé legyen, s ezért békében, szeretetben legyünk egymás mellett, testvérileg osztozzunk meg jogokon és kötelességeken, legyen közös tulajdonunk a szabadság, […] tiszteljük nagyjainkat, a valódi érdemek, a dicsőség iránt legyünk elismerőek és hálásak, statisztikai alaperőnk fejlesztésében legyünk nagyok, főképp pedig egyetértés és egyesülés által erősek, pártos szenvedély ne ragadjon minket a sárba, sem az elveszett társadalmi eszmét a semmibe, hanem a család szentélye, a társadalom egysége és az állam erős volta legyen vágyunk […] ”

A szakadatlan eső miatt az ünnepély a szorosban nem folytatódhatott. Brassóba a vonattal utaztak vissza az ünneplők, a környékbeliek pedig egymást követő fogataikon igyekeztek haza. A brassóiak színejava délután díszlakomán folytatta az ünneplést, ahol az emlékoszlopról készült fényképeket árusítottak az erdélyi honvédek javára.

Most itt nem hasonlítgatom a szabadságharc első környékbeli ünneplését a maiakhoz, de bárki összevetheti: Kik a két korban a szervezők? Kik a résztvevők? Mi az ünnep műsora? Kik a szónokok, és mit mondanak? Milyenek az emlékművek? Milyen az emlékmű körüli táj? Milyen az időjárás?

Készült a Magyar Kormány támogatásával
Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkárság
Bethlen Gábor Alap
Hétfalu honlapja www.hetfalu.ro
RMDSZ Communitas Alapítvány
Támogató az RMDSZ és a Communitas Alapítvány